

[itobiad], 2020, 9 (1): 663/686

**Türk Müziği Tarih Yazımında Avrupa Merkezci ve Milliyetçi
İdeolojilerin Mehter Örneklemleri Üzerindeki Yansımaları**

Reflections of Eurocentric and Nationalist Ideologies on The Mehter
Sample in Turkish Music Historiography

İdris ÇAKIROĞLU

Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü
PhD Candidate, Erciyes University, Institute of Fine Arts
cakirogluidris@gmail.com / Orcid ID: 0000-0003-3329-1070

N. Oya LEVENDOĞLU

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Prof., Erciyes University, Faculty of Fine Arts
levendogluoya@gmail.com / Orcid ID: 0000-0002-3397-6961

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 28.01.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 31.03.2020
Yayın Tarihi / Published	: 31.03.2020
Yayın Sezonu	: Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season	: January-February-March

Atıf/Cite as: ÇAKIROĞLU, İ, LEVENDOĞLU, N. (2020). Türk Müziği Tarih Yazımında Avrupa Merkezci ve Milliyetçi İdeolojilerin Mehter Örneklemleri Üzerindeki Yansımaları. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9 (1), 663-686. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/53155/681254>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Türk Müziği Tarih Yazımında Avrupa Merkezci ve Milliyetçi İdeolojilerin Mehter Örnekleme Üzerindeki Yansımaları*

Öz

19. yüzyıl başlarından itibaren Türk müziği tarihinin seyri ve yazımı, bir yandan Avrupa merkezci diğer yandan ise milliyetçi olmak üzere felsefi anlamda birbirine zıt olması beklenen iki anlayışın etkisi altındadır. Yakın tarihe bakıldığında bu etkinin sadece müziğin yapılma şekline değil, tarihini kaleme alma anlayışına da yön verdiği görülmektedir. Türk kültür tarihinin en güçlü geleneklerinden biri olan mehter ise bahsedilen etkinin görüldüğü en somut örneklerden birisidir. Özellikle müzik süreli yayınlarında askerî müzikle ilgili makalelerde milliyetçi ve Avrupa merkezci ideolojilerin izlerini en açık şekliyle izlemek mümkündür. 1920'li yıllardan itibaren doğrudan müzik odaklı olarak yayınlanan dergiler, bu ideolojilerin tarih yazımındaki kuramları gösteren önemli kaynaklardır. Bu nedenle bu dergiler, bu çalışmanın temel başvuru kaynakları durumundadırlar. Çalışmanın amacı, müziği ve tarihi anlamak, aktarmak noktasında, dönemi etkisi altına alan ideolojilerin nasıl çalıştığını mehter örnekleme üzerinden takip etmektir.

Özet

Türk müziği sahip olduğu bütün özellikleri ile çok köklü ve zengin bir mirasa sahiptir. Ancak bugün dâhi bu mirasın tarihini yazabilmek en çetrefilli sorunlardan birisi olarak karşımızda durmaktadır. Türk müziğine yönelik bilgi veren kaynakların çeşitliliği, Türklerin yaşadığı coğrafyalar, kullandıkları alfabeler, farklı kültürlerle etkileşimleri gibi konular bu sorunu çetrefilli hale getiren sebeplerin başında gelir. Ancak bu sorunlar içerisinde öncelikli olarak çözüm bekleyen esas mesele Türk müziğinin tarihsel ve kültürel gerçeklerinden uzak ideolojilerdir. Batılılaşma, Avrupa merkezci ve Milliyetçi ideolojiler Türk müziğinin tarihsel seyrine yön verdikleri gibi tarih yazımı noktasında da kültürel gerçekliğinin anlaşılmasına engel olan ideolojilerdir. Bu nedenle, bu araştırma, Türk müziğinin tarihsel seyrine ve tarih yazımına etki eden ideolojilerin izlerini müzik süreli yayınları üzerinden mehter örnekleminde takip etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, ideolojilerin müzik tarihini ve bu tarihin yazımını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymak bakımından önemlidir. Araştırmanın temel başvuru kaynaklarının müzik süreli yayınları olmasının birkaç sebebi vardır. Bunlardan ilki, bu yayınların yayınlandıkları dönemlerin yakın tanıkları olması ile ilgilidir. Bir diğer neden ise dergilerin belli bir ideolojiye yönelik olmasıdır. Bu özellikleri nedeni ile süreli yayınlar yayınlandıkları

* Bu çalışma, Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı'nda yürütülmekte olan doktora tezinden üretilmiştir.

dönemlerin siyasi atmosferini, kuramsal yaklaşımlarını, ideolojilerini bünyesinde barındırmaktadır. İdeolojik etkiler bu nedenlerle müzik süreli yayınları üzerinden takip edilmektedir. Araştırmada öncelikle müzik süreli yayınlarının tespiti yapılmıştır. Çeşitli kütüphane ve özel arşivlerden elde edilen 13 dergi araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu dergiler, Âlem-i Musiki (1919), Musiki Dergisi (1931), Müzik ve Sanat Hareketleri (1934-1935), Radyo (1941-1949), Musiki Ansiklopedisi (1947-1948), Musiki Mecmuası (1948-2006), Müzik Görüşleri (1949-1953), Türk Musikisi (1954-1955), Orkestra (1962-1997), Ankara Filarmoni (1964-1991), Musiki ve Nota (1969-1971/1983-1985), Sanat ve Kültürde Kök (1981-1982), Mızrap (1982-1987) isimli dergilerdir. Dergilerin tespitinin ardından öncelikle mehterle ilgili makaleler tespit edilmiş, daha sonra "içerik" ve "söylem" analizleri ile mehterle ilgili temalar ortaya çıkarılmıştır. Bu temalar mehterin, "tarihi, teşkilatı, eğitimi, bestecileri ve repertuarı, giysileri, icrası, çalgıları, işlevi, Avrupa müziğine etkileri, yeniden kurulmasına yönelik öneriler" olarak tespit edilmiştir. Bu temaların her birinde mehtere yönelik bilgilerin yanında ideolojik etkilerin de açıkça yer aldığı görülmüştür. 1826 yılında mehterin kaldırılması, 1914 de yeniden kurulması, 1935 yılında yasaklanması, 1953 yılında yeniden kurulması, 1980 yılında tekrar yasaklanması mehter tarihinde ideolojilerin ne kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Batılılaşma ideolojisinin mehter tarihine etkilerini gösteren en somut kanıtları kaldırma, yasaklama ve yeniden kurma girişimlerinde görebilmek mümkündür. Yüzlerce yıllık bir birikimi olan mehterin teşkilatları için de aynı etkiler görülmektedir. Teşkilat olarak 1826 da kaldırılmadan önce, katlı sistemlerle oluşturulan mehterler yine kat geleneğine göre devlet hiyerarşisini belirtir, savaş ve barış dönemlerinde sayıları değişir ve daha birçok yönden teşkilat özelliklerine sahiptir. Kültürel gerçeklikle ilgisi olmayan ideolojiler mehterin teşkilat özelliklerine de önemli derecede etki etmişlerdir. Eğitimi "meşk" geleneği ile sürdüren mehterler artık tamamen batılı yöntemlerle eğitimlerini devam ettireceklerdir. 1914 yılından itibaren kurulan mehterlerde nota ile icap eden metotlar uygulanacak, çalgı eğitimleri de yine bu metotlar üzerinden devam ettirilecektir. İdeolojilerin en somut etkileri ise mehter repertuarında görülmektedir. 1826 öncesi sözlü eserlerde vurgulanan "İslam", "gaza", "padişah", "âli Osman" söylemleri 1900'lü yıllardan itibaren "vatan", "bayrak", "millet", "Türk" söylemlerine dönüşmüştür. 1826 öncesine ait minyatürler incelendiğinde 1914 yılından itibaren giyilen mehter kıyafetlerinin de birbirinden oldukça farklı olduğu görülmüştür. Savaşlarda veya barış dönemlerinde, çeşitli şenlik ve bayram törenlerinde, devletin bağımsızlığı adına vurulan nevbette gösterilen icra özelliklerinin de 1914 sonrasında farklı bir noktaya geldiği anlaşılmıştır. Mehterin önemli bir çalgısı olan "boru" çalgısı 1900'lü yıllardan itibaren eski özelliklerini yitirmiş yerini Avrupai tarzda borular almıştır. Savaşlarda askerin yanında duran, devletin bağımsızlığını ifade eden, halk ile devletin birlikteliğini gösteren mehterler 1826 da kaldırılınca bu türden birçok işlevini yitirmiştir. Mehtere yönelik bütün temalarda ideolojilerin doğrudan

etkileri açık bir şekilde görülmektedir. Tarihsel seyrine bu denli etki eden ideolojiler, tarih yazımı noktasında da aynı etkiyi göstermişlerdir. 1900'lü yıllardan itibaren yazılan makalelerde hem yazıldıkları dönemin siyasi atmosferi hem de Avrupa merkezci ve milliyetçi ideolojilerin etkileri açık bir şekilde görülmektedir. Kökleri Orta Asya'ya dayandırılan mehter, milliyetçi bir etki ile Türk kimliğinin, vatan, bayrak ve millet sevgisinin bir yansıması olarak görülmektedir. Makalelerde mehterlerin eğitimlerini Batılı usullerle yapması gerektiği, eserlerini çoksesli icra etmesi gerektiği anlayışları ise Avrupa merkezci ideolojinin tarih yazımı noktasındaki etkilerini açıkça göstermektedir. Bu örnekler, ideolojilerin, mehter tarihinin yazımına ne denli etkileri olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir. Sonuç olarak ideolojilerin, mehter tarihsel seyrine ve tarihinin yazımına son derece önemli etkileri olduğu anlaşılmıştır. Bu etkiler mehter tarihsel ve kültürel gerçekliğinden kopmasına neden olmuşlardır. 1914 'den günümüze çeşitli kurum ve kuruluşlarca kurulan mehter teşkilatları bu etki nedeniyle mehter gerçeğini yansıtmamaktadırlar. Mehter örneğinde olduğu gibi Türk müziğinin ve tarihinin öncelikli olarak tarihsel ve kültürel gerçeklerine uymayan ideolojilerden kurtarılması gerekmektedir. Ardından "disiplinler arası bir çalışmayla", "öznel tutumlardan uzak" araştırmalara yönelmek gerekmektedir. Bu hususlar göz ardı edildiğinde Türk müziğine yönelik her konuda hem tarihsel seyri bakımından hem de tarih yazımı noktasında kültürel gerçekliğinden kopmuş sonuçlarla karşılaşmak kaçınılmaz hale gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik ve ideoloji, Türk müziği, Türk müziği tarihi, mehter, askerî müzik.

Reflections of Eurocentric and Nationalist Ideologies on The Mehter Sample in Turkish Music Historiography

Abstract

Since the beginning of the 19th century, the process and writing of the history of Turkish music are under the influence of two philosophies that are expected to be opposite philosophically, on the one hand, Eurocentric and on the other hand, nationalist. When we look at the recent history, it is seen that this effect directs not only the way music is made, but also the concept of writing its history. One of the strongest traditions in the history of Turkish culture, mehter is one of the most concrete examples of the mentioned effect. It is possible to follow the traces of nationalist and Eurocentric ideologies in the most obvious way, especially in articles on military music in music periodicals. The magazines, which have been published with a focus on music since the 1920s, are important sources showing the theories of these ideologies in the historiography. Therefore, these magazines are the main references sources of this study. The purpose of the study is to follow the

ideology that works under the influence of the era on the mehter sample to understand and transfer the music and history.

Summary

The Turkish music has a very deep-rooted and rich heritage with all of its features. However even today, to be able to write history of this heritage has been standing in front of us as one of the most complex and complicated problems. Such particular as the variety and diversity of the informative resources for the Turkish music, the geographies in which Turkish people lived, the alphabets which were used by them as well as their interactions with different cultures are the basic causes which made the said problem complex. However, the principal matter expected to be resolved primarily among these problems is the ideologies remote from the historical and cultural realities of the Turkish music. While the Westernization, Euro-centrism and Nationalist ideologies give direction (orientation) to the historical course of the Turkish music, on the other hand, they are the ideologies that present hindrance on the realization of the cultural reality at the point of historiography (in writing history). For this reason, the present research has been made for the purpose of monitoring the traces of ideologies which affected the historical course and historiography of the Turkish music on the "Mehter (Janissary band)" sampling through the music magazines. The research has been significant in terms of revealing and depicting how the ideologies shaped the history of music and its historiography. There are several reasons for the fact that the basic reference sources of the research have been the music magazines. The first one of them is related with the fact that they were the close witnesses of the periods in which these publications were published. One another reason however is that such magazines have been oriented to a certain ideology. Because of their foregoing features the magazines accommodate and cover in their structure the political atmosphere, theoretical approaches, ideologies of the time in which they were published. Therefore, the ideological impacts have been monitoring over the music magazines. Primarily the music magazines have been determined in the present research. The 13 magazines obtained from various libraries and private archives have been included in the research. Followings are the music magazines that have been included in the research: Âlem-i Musiki (1919), Musiki Dergisi (1931), Müzik ve Sanat Hareketleri (1934-1935), Radyo (1941-1949), Musiki Ansiklopedisi (1947-1948), Musiki Mecmuası (1948-2006), Müzik Görüşleri (1949-1953), Türk Musikisi (1954-1955), Orkestra (1962-1997), Ankara Filarmoni (1964-1991), Musiki ve Nota (1969-1971/1983-1985), Sanat ve Kültürde Kök (1981-1982), Mızrap (1982-1987). Immediately after determination of the music magazines, primarily the Articles about the "Mehter" (Janissary band) were specified, and then the "content" and "discourse" analyses as well as themes related with the "Mehter" have been described. These themes have been

determined as the "Mehter's history, organization, training, composers and repertoire, clothes, performance, musical instruments, function, effects on the European music, and proposals pertaining to the Mehter's re-establishment". It has been observed that in addition to the information on the "Mehter", the ideological effects have also been included clearly in each one of these themes. Such events as the termination of the Mehter in 1826, its re-establishment in the year of 1914, its banning in the year of 1935, its re-founding in 1953, re-banning of the Mehter in the year of 1980, etc. have been significant very much to show how much effective were the ideologies in the history of Mehter. It is possible to see in the initiatives to annul, ban and re-establish the most concrete evidences showing the effects of Westernization ideology on the Mehter history. The same effects have been also seen in the organization of the Mehter which has got hundred years of experience. Before being winded off/cancelled as an organization in the year of 1826, the Mehters formed with the layered systems also indicate the state's hierarchy according to the layer tradition; and their numbers are changed at the times of war and peace and have got many organizational features. The ideologies which are not related with the cultural reality have also made significant effects on the organizational features of the Mehter. The Mehters who carried out their training in accordance with the tradition of "Meşk" (practise) formerly, from now on they shall continue their trainings completely under the Western methods. Methods required by musical notes shall be practiced in the Mehters that have been established since 1914; they shall also continue their musical instrument trainings with the said methods. The most concrete effects of the ideologies however have been noticed in the Mehter repertoire. Such expressions as "İslam", "Gaza", "Padişah", "âli Osman" which were emphasized in verbal arts before the year of 1826 have been turned into the following expressions as "Vatan" (homeland), "Bayrak" (flag), "Millet" (nation), "Türk" (Turk). When the miniatures dated before the year of 1826 are examined, it has been witnessed that the Mehter clothes worn since the year of 1914 were quite different from one another. It is understood that the performance characteristics presented at the "Nevbet" shot in the name of the independence of the state have arrived at a different point after the year of 1914 at times of war or peace, various festivals and "Bayram" (holiday) Celebrations. The "Boru" (trumpet) which is an important musical instrument of the Mehter lost its previous features since 1900s; instead the European style pipes have been used. When the Mehters, who stand by the troops in wars, represent independence of the state, indicate unity of the people and the state, were abolished in the year of 1826, they have lost their a lot of functions of such kind. Direct effects of the ideologies have been seen clearly on the themes pertaining to the Mehter. The ideologies which made so many effects on its historical course have shown also the similar impact on its historiography. In the articles written since the 1900s both the political atmosphere of the period in which they

were written and also impacts of the European Centrist and Nationalist ideologies have been clearly and explicitly seen. The Mehter, whose roots go back to the Central Asia, has been seen as a reflection of the Turkish identity, the love of homeland, flag and nation complete with a nationalist impact. In these articles it is clearly indicated that trainings of the Mehters should perform through the Western methods; the understanding that they should necessarily perform their masterpieces with polyphonic music and the effects of the European Centrist Ideology on the point of historiography have been also shown. These examples are very important so much so that they show that the ideologies were highly effective on the writing of the Mehter's history. Consequently, it is understood that the ideologies have had extremely significant impacts onto the historical course of the Mehter and in writing of its history. These impacts caused the Mehter to get broken from its historical and cultural reality. The Mehter organizations which have been established within the period elapsing from 1914 to the present day by various institutions and establishments do not reflect the reality of Mehter because of the said impact. As is the case shown in the examples of Mehter, the Turkish music and its history should be primarily freed and liberated from its ideologies which do not conform to its historical and cultural realities. Thereafter, it becomes necessary to carry out "an inter-disciplinary study" and researches that are "far from subjective attitudes". When these particulars were ignored, it becomes unavoidable to come across with results detached from its cultural reality on each and every subject on the Turkish music both in terms of the historical course and at the point of writing its history.

Keywords: Music and ideology, Turkish music, history of Turkish music, mehter, military music.

1. Giriş

Türk müzik kültürü, sahip olduğu bütün olguları ile çok zengin ve köklü bir geleneği temsil eder. Türk askerî müzik kültürü de bu zengin ve köklü geleneğin önemli bir temsilcisidir. İslamiyet öncesi dönemlerde bu gelenek Türk devletlerinde "Tuğ" teşkilatlarınca temsil edilmiş, İslamiyet sonrasında Selçukilerde "Nevbet", Osmanlılar döneminde "Mehter", adı ile yaşamını sürdürmüştür. 1289 yılında (Pakalın, 1982a, s. 25) Selçuklular tarafından gönderilen bağımsızlık alametleri içerisinde yer alan "tabl" (davul) ile mehterin tarihi başlangıç kabul edilirse, 1826 da kaldırıldığı döneme kadar 537 yıllık bir süreç ortaya çıkar. Geçmişten gelen birikimi ile birlikte mehter, 1826 yılına kadar devletin bağımsızlığını ifade etme, halk ile devlet arasında köprü kurma, savaş ve barış dönemlerinde meydanlarda askere ve halka cesaret verme gibi birçok işleve sahip bir hâle gelmiştir. Kısacası mehter, tarihsel süreçte sahip olduğu bütün özellikleri ile Türk toplum ve devlet hayatının önemli bir parçası durumundadır (Judetz, 2007, s. 57-67). 1826

yılına gelindiğinde Sultan II. Mahmut devrinde yüzlerce yıllık mehtere ve dolayısıyla Türk askerî müzik kültürüne son verilmiştir. Böyle bir uygulamanın gerçekleştirilmesinde etkili olan temel anlayış nedir? Sonuçları neler getirmiş neler götürmüştür? Bu gibi sorular dönemin atmosferinin tarihsel ve kültürel bağlamdaki yansımalarının bugünün gözünden değerlendirilmesine yardımcı olacaktır. Örneğin, "Tıbbiye'nin açılış nutkunda II. Mahmut'un Batı'nın model olarak alındığını ilk kez olarak açık açık söylemesi..." (Berkes, 2017, s. 195) mehterin kaldırılmasını ve yerine batı bandolarının getirilme nedenini daha anlaşılır kılmaktadır. Cumhuriyet devrinde de Batı bandoları ile yola devam edilmesi Atatürk'ün "...Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağın gereklerine göre ve bütün mana ve biçimiyle medeni bir toplum haline..." (akt. Uluskan, 2010, s. 2) getirme ideolojisi ile yakından ilişkilidir.

Aradan geçen 88 yılın ardından mehter, 1914 yılında İttihat ve Terakki döneminde tekrar kurulmuştur. Çünkü bu dönemin yöneticileri, Tekin'in ifadesiyle "Türkçü ve milliyetçi akımların ortaya çıkardığı millet ve ulus-devletin çok uzun bir tarihi geçmişe sahip olduğunu ispatlamak için mehterden yararlanmışlardır." (Tekin, 2017, s. 47). Görüldüğü gibi yüzlerce yıllık bir geleneğin temsilcisi olan bu kuruma yönelik girişimler siyasi ve ideolojik bir içeriğe sahiptir. Cumhuriyet döneminde 1935 yılında yasaklanması, 1953 yılında tekrar kurulması, 1980 yılında yine yasaklanmasının ardında da hep bu türden ideolojiler yer almaktadır. İdeolojiler Türk müziğinin uygulama alanlarını da tarih yazımını da en hassas noktalarına kadar etkilemişlerdir.

1.1. Araştırmanın Problemi, Amaç ve Önemi

Müzik süreli yayınlarında tarih anlatıcılığında hangi ideolojilerin ve tarih kuramlarının etkisi görülmektedir, bu ideoloji ve kuramlar müzik tarihi yazımını nasıl etkilemiştir? Bu temel problemin cevabını mehter örneklemini üzerinden sorgulayacak olan bu çalışma, Avrupa merkezilik ve Milliyetçilik gibi tarih anlatımını doğrudan etkileyen ideoloji ve kuramların müzik tarihi yazımındaki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, 21. yüzyılda pek çok yönüyle terk edilmiş bir paradigma olan bu yaklaşımların, "kültürel gerçeklik" e olan mesafesinin müzik tarihi alanını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymak bakımından önemlidir. Bu şekilde yeni bir müzik tarihi anlatısı meydana getirmek ve sosyal bilimler ekseninde yenilenen kuramları bu alana transfer ederek farklı yaklaşımlarla yeniden okunması mümkün olabilecektir.

1.2. Kavramsal Çerçeve

Müzik süreli yayın makalelerinde mehtere yönelik makaleler pek çok yönden ilginç özellikler taşırlar. Bu özelliklerden birisi tarih yazımı noktasında sergilenen tutumla ilgilidir. Çünkü makalelerin yazıldıkları

dergiler, dönemler ve yazarlar ideolojilerin etkisi altındadır. "...en kesif anlamda ideolojik..." (Mardin, 2012, s. 13) bir yüzyıl olan 20. Yüzyılda, müzik süreli yayınları Avrupa merkezci ve Milliyetçi ideolojilerin etkisi altındadır. Bu kavramları tanımlamak müzik tarihinde nasıl bir tarih yazımının etkisi altında kalındığını daha anlaşılır kılacaktır.

"Batı'nın coğrafi, kültürel ve siyasî anlamda dünyayı kendine göre tanımlaması, tıpkı Türkçede kullanılan egosentrik insan tanımlamasındaki insan gibi, dünyanın merkezine kendini koyması, olaylara ve olgulara oradan bakması ve bu bakış doğrultusunda değer yargıları üretmesi Avrupa merkezcilik (Eurocentricism) olarak adlandırılır." (Başkal, 2004, s. 18). Başka bir tanıma göre Avrupa merkezcilik; bilim, felsefe, sanat başta olmak üzere yaşamın her alanında Avrupa düşüncesi ve uygarlığının diğerlerinden üstünlüğü tezini açıktan ya da gizli olarak savunan yaklaşımdır." (Şimşek, 2013, s. 194). Bu "üstünlük" ve "örnek alma" anlayışı makalelere tartışma, çalgılar, eğitim-nota-repertuvar, çok seslilik, halk terbiyesi, Avrupa müziğine etkiler konuları üzerinden yansımıştır. Örneğin mehterler eğitimlerini 1826 yılına kadar "meşk" geleneği çerçevesinde sürdürürken Enver Paşa'nın 1917 de oluşturduğu mehter takımlarında "...alaturka tagannî ve terennüm için marş ve şarkıların münasibleri..." seçilecek "...istimâl edecekleri âlât-ı musikiyenin sureti muntazamada nota ile talim edilmesi için icab eden metodlar..." (Pakalın, 1999, s. 73) uygulanacaktır. Üngör de "Mehter'in her türlü çalışması alaturkalkıktan kurtarılmalı ve modern çalışma metodlarına uydurulmalıdır." (1972, s. 31) diyerek batı tarzında bir eğitime işaret edecektir.

Milliyetçilik, tarih yazımı noktasında etkileri görülen bir diğer yaklaşımdır. Smith'e göre milletlerin oluşma ya da gelişme süreci, bir millete ait olma duyarlılığı ya da bilinci, bir milletin dili ve simgelerle temsili, bir milleti temsil eden toplumsal ve siyasal hareket, hem genel hem de özel bir millet öğretisi ve/veya ideolojisidir milliyetçilik. (2013, s. 15). Şahin ise bu akımın etki alanını şu sözlerle açıklar: "...millî hisse dayalı duygu, davranış tarzı ve tutumlar anlamında... bir ideoloji veya siyasi hareket olarak modern dönemlere ait bir olgudur. ...son iki asır zarfında dünyanın ulus esash olarak düzen kazanmasında, bir siyasi örgütlenme biçimi olarak ulus-devlet modelinin ortaya çıkıp evrenselleşmesinde ve yaşanan uluslaşma süreçlerinde başrolü oynadığı söylenebilir." (Şahin, 2007, s. 2). Işıktaş'a göre milliyetçilik "Ortak bir geçmişi millîlik üzerinden bir kimlik yaratarak inşa etmek, onu mitleştirerek Orta Asya ve Anadolu eksenini üzerinden Türk milliyetçiliğinin 'millî şuuru' ve milliyet duygusunu vurgulamak..." (2017, s. 48) için ulus-devlet yolunda atılan önemli bir adımdır. Bu tanımlamalar, makalelerde milliyetçi bir yaklaşımın nedenlerini daha anlaşılır hale getirmektedir. Örneğin Orta Asya vurgusu askerî müziğin köklerinin nerelerden geldiğini göstermesi bakımından ilginç örneklerden birisidir. Askerî müzikler Erim'e göre, "Türkistan'da kurulup, Hindistan, İran, Anadolu, Kırım, Mısır ve ötelere hep oradan dağıldı..." (1935, s. 7). Sanal'a

göre de askerî müzikler “Bir Asya san’atı olan Türk Askerî Mûsikîsi...”nden (1981c, s. 6) gelmektedir. Bu durumun nedeni milliyetçi bir tarih yazımı anlayışında Copeaux’a göre “...bir dizi olayın ilk nedeni olarak kendini görme eğilimi...” ile ilgilidir. “Batı dünyasına yönelik bir polemik gerilimi...” de (2000, s. 24) Cumhuriyet dönemindeki tarih yazım anlayışının farklı bir boyutunu gösterir. Bu yaklaşımlar, ilk askerî müzik takımlarının Türklere atfedilmesi ve Batı bandolarının mehterden örnek alınarak oluşturulması düşüncelerinin makalelere yansıma biçimlerini göstermektedir.

1.3. Yöntem

Araştırmada öncelikle “Eski Harfli Türkçe Yayınlar Toplu Kataloğu”, “Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası Toplu Kataloğu (1828-1928)”, “Türk Müziği Bibliyografyası (9.yy-1928)”, “Osmanlı Müziğini Okumak (Neşriyat-ı Musiki)” isimli katalog ve kitaplar taranmıştır. Bu taramanın sonucunda – güfte ve nota mecmuaları hariç- üç adet eski harfli yayın tespit edilmiştir. 1928 Harf İnkılabı sonrası için dergilerin tespitinde Ulusal Toplu Katalog, Milli Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, İstanbul Teknik Üniversitesi TMDK, İstanbul Üniversitesi katalogları taranmıştır. Bu taramaların sonucunda 78 adet müzik süreli yayını tespit edilmiş, bu dergilerden 13 tanesi araştırmaya dâhil edilmiştir. 1919-2000’li yılların belirlenmesi ise ilk çıkan müzik süreli yayınının 1919 da çıkan Âlem-i Musiki dergisi olmasıdır. 2000 yılı ile sınırlanması ise yakın döneme kadar süregelen gelişmeleri takip edebilmek ve araştırmamanın sınırlarını aşmamak nedeniyledir. Taranan 13 dergide askerî müzikle ilgili makaleler “içerik” ve “söylem” analizleri ile incelenmiştir. Taranan dergiler: Âlem-i Musiki (1919), Musiki Dergisi (1931), Müzik ve Sanat Hareketleri (1934-1935), Radyo (1941-1949), Musiki Ansiklopedisi (1947-1948), Musiki Mecmuası (1948-2006), Müzik Görüşleri (1949-1953), Türk Musikisi (1954-1955), Orkestra (1962-1997), Ankara Filarmoni (1964-1991), Musiki ve Nota (1969-1971/1983-1985), Sanat ve Kültürde Kök (1981-1982), Mızrap (1982-1987).

2. Müzik Süreli Yayınlarında Mehter

Çalışma kapsamında taranan dergilerde mehter, aşağıdaki temalar ekseninde ele alınmıştır. Dönemin ideolojisinin yansımalarını en belirgin hâllerinde bu başlıklar üzerinden takip etmek mümkündür.

2.1. Tarihi

Mehter teşkilatları sahip olduğu bütün özellikleri ile hem kendi kimliğini hem de Osmanlı kimliğini temsil etmede çok önemli bir yere sahiptir. Çalgıları, repertuarı, giysileri, eğitimleri, işlevleri ve daha birçok özelliği bu

kurumu kültür tarihimizin önemli temsilcilerinden biri hâline getirir. Müzik süreli yayınlarında mehterin tarihi, kendinden önceki dönem, kuruluşu, kaldırılması, yerine batı bandolarının getirilişi ve yeniden kurma girişimleri ekseninde anlatılmaktadır. Selçukluların 1289 yılında (Pakalın, 1982a, s. 25) Osman Gazi'ye başarıları nedeniyle bağımsızlık alameti sayılan "âlem, tuğ ve tabl nişane-i istiklaliyet" (Üngör, 1972, s. 28-30) göndermeleri mehter tarihinin başlangıcına işaret eder. 1826 yılına gelindiğinde yani 537 yıl bu teşkilat, devlet ve halka hizmet etmiştir. 1826 yılında bu teşkilata son verilmiştir. Bizzat dönemin padişahı Sultan II. Mahmut'un "Batının model olarak alındığını açık açık söylemesi..." (Berkes, 2017, s. 195) bu teşkilatın yerine neden bandonun getirildiğini anlamamıza yardımcı olur. Aradan geçen 88 yıldan sonra 1914 yılında döneme hâkim olan milliyetçi ideolojiler nedeniyle mehter teşkilatları yeniden kurulmuştur ancak sahip olduğu bütün işlevlerini yitirmiş sadece özel gün ve kutlamaların bir aracı hâline gelmiştir (Tekin, 2017). 1917 yılında da Enver Paşa'nın girişimleri ile ordularda mehter teşkilatlarının yeniden kurulmasına yönelik girişimler görülmektedir. Savaşlar ve ekonomik bunalımlar bu teşkilatların devam edememesine neden olmuşlardır. 1935 yılına gelindiğinde mehter, "...Milli Müdafaa vekili Zekâi Apaydın tarafından aslına nazaran kifayetsizlik gerekçesi ile..." tekrar kapatılmıştır (Tezerbaş, 1975, s. 32). Copeaux'un da dediği gibi bu durumun nedeni, "Müslüman ve özellikle de Osmanlı boyutlarından sıyrılmış bir kimlik yaratmak için..." (2000, s. 32) Osmanlı mirasının reddedilmesi anlayışının bir yansımasıdır. Mutlu'ya göre mehterden kopuşun en önemli nedeni "...ulus öncesi bir tahayyül biçimi olarak ümmet'in müzik alanındaki en önemli işaretleyicisi..." (2015, s. 3) olarak görülmesidir. 1953 yılında mehteri yeniden kurma girişimleri görülür. Bu durum Osmanlı mirasına bakışta siyasi konjonktürün değişime uğradığını da gösterir niteliktedir. 1981 yılına gelindiğinde mehtere yine yasak getirilmiştir. 25 Haziran 1981 tarihli Başbakanlık Genelgesi'nde bu yasaklamaya resmî ve özel kuruluşlarca kurulan mehterlerin "aslına uygun olmaması", mehter kurma yetkisinin sadece TSK'da olması gibi gerekçeler sebep gösterilmiştir (Sanal, 1981d, s. 8). 1991 yılında Kültür Bakanlığı Tarihi Türk Müziği Topluluğu bünyesinde yeni bir mehter teşkilatı kurulmuştur. Tüm bu kurma, kaldırma yasaklamaların arka planında ideolojilerin rolleri açık bir şekilde ortadadır. Bu girişimlerin hepsi mehterin tarihsel ve kültürel gerçekliğinden kopuşunu da beraberinde getirmiştir. Mehterin tarihsel seyrini etkileyen ideolojiler, tarih yazımı noktasında da aynı etkiyi göstermektedirler. Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayın hayatına başlayan müzik süreli yayınlarında ideolojileri etkilerini görebilmek mümkündür. Örneğin Sanal, "...mehter musikimizi çoksesselilikte kullanma eğilimi ve yeniden yaratılacak Türk Askerî Musikisi'ne yapacağı katkılar..." dan bahseder (1981a, s. 24). Bu durum Avrupa merkezci ideolojinin "üstünlük" anlayışının bir tezahürü iken tarih yazımına etkilerini göstermesi açısından da çarpıcı bir örnektir. Milliyetçi bir yönelim ise Çetintaş'ın söylemlerinde şöyle yer alır: Mehter, "...Türkün erlik

ve yiğitlik damgalarını oklavaştırarak vatan sevgisine..." dönüştüren, "...Türkün ve Türk bayrağının sesidir." (1951, s. 20). "Türklük", "vatan" ve "bayrak" söylemleri tarih yazımı noktasındaki yönelimlerin yerini göstermesi açısından önemli bir örnektir.

2.2. Teşkilatı

Mehterler teşkilat olarak zengin bir yapıya sahiptirler. Teşkilatların "...yapılanması ve olgunlaşması I. Murad döneminde başlamıştır." (Pirgon, 2014, s. 6). Özcan'a göre bu teşkilatta ilk ciddi gelişmeler Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçekleşmiştir (2003, s. 546). Mehterin kısımları (Çadır, Âlem ve Tabl ü Âlem Mehterleri, İç Mehterleri, Esnaf Mehterleri gibi.), katlı sistemleri (7, 9 veya 12), sayıları (64, 187, 237 gibi) bu zenginliği gösteren en önemli özellikleridir. Makalelerde mehterin teşkilatına da bu konular üzerinden temas edilmektedir. Bu özellikler tabi ki 1826 öncesindeki mehterlere aittir. Tabl ü âlem ve esnaf mehterleri müzik icra eden mehterlerdir. Esnaf mehterleri yarı resmî nitelikte iken tabl ü âlem mehterleri tamamıyla resmî niteliktedirler. Esnaf mehterleri, "...düğünlere, derneklere davul-zurna, çiftenâra-zurna, daire gibi mûsikî aletler ile giderek halkı eğlendirirlerdi. Savaş zamanı orduya ilhak ederler; Mehterân-ı Tabl ü Âlem gibi istihdam edilerek savaşlarda cenk musikisi ve başka askerî havalar vururlardı." (Sanal, 1981b, s. 4). Mehterbaşı vasıtasıyla Esnaf mehterleri de tabl ü âlem teşkilatına bağlıdırlar (Özcan, 2003, s. 547). Batılılaşma düşüncesi ile 1826'da son verilen "tabl ü âlem" mehterleri gibi bu teşkilatlar da yarı resmî özelliklerini kaybetmişler ve halk arasındaki yerlerini devam ettirmişlerdir.

Tamamıyla resmî niteliği olan "mehterân-ı tabl ü âlem", "...hükümdara bağlı mızıka takımıdır." (Pakalın, 1982b, s. 25). Bu teşkilat Mehterbaşı ağa denilen kişiye bağlı o da Emîr-i Âlem'e bağlıdır (Sanal, 1981b, s. 4). "Kat" sistemine göre oluşturulan bu mehterler örneğin, "Fatih devrinden sonra 8 zilzen ile 1 zilzen başı, 8 zurnazen ile 1 zurnazen başı, 8 nakkarezen ile bir nakkarezen başı, 8 boruzenle bir boruzen başı, 8 tablzenle 1 tablzenbaşından ve maiyyetinde 9 çavuş bulunan iç oğlan başından ibaretti." (Kam, 1941, s. 19; Pakalın, 1982a, s. 27). Bu teşkilatın sayısı ise savaş dönemlerinde 2 bazen de 3 katına çıkartılmaktadır. Uluçay, mehter sayılarının "1525 de 187, 1541 de 237, 1640 da 200" kişi olduğunu söyler (1951, s. 20).

Mehter teşkilatlarının bir diğer özelliği ise devlet hiyerarşisini göstermesi ile ilgilidir. Padişahlar (Mehter-i Hakani) 12 katlı, Sadrazamlar (Mehter-i Asafi) 9 katlı, Vezirler 9 katlı, mehterlere sahiptirler (Baha, 1919; Pakalın, 1999; Uluçay, 1951,). Ayrıca, Beylerbeyi 8 katlı (Çetintaş, 1951), Uluç'a (1968) göre 7 katlı mehtere sahiptir. Kaptanpaşa da 7 katlı mehtere sahiptir (Yeniğün, 1970). Yeniçeri Ağaları da 9 katlı mehtere sahiptirler (Baha, 1919; Gündoğdu, 1998).

1826 yılında mehter teşkilatlarına son verilmesi sahip olunan bütün bu özelliklerin yitirilmesine neden olmuştur. 1914 yılından sonra kurulan teşkilatlar ise sadece “kat” sistemi açısından benzer özellikler taşımaktadırlar.

2.3. Eğitimi

Mehterhaneler, Osmanlılar döneminde müzik eğitimi verilen konservatuvar niteliğindeki okullardan birisidir. Bu ocaklarda mehteranlara müzik eğitimi meşk adı verilen ustadan çırağa ezber usulüne dayalı bir metot ile yapılmaktaydı (Tanrıkorur, 2011; 208; Behar, 2006, s. 10-16). 1826 yılında kaldırılan mehterle birlikte bu gelenek terk edilmeye başlandı. 1900'lü yıllardan itibaren kurulan mehterlerin müzik eğitimlerine yönelik girişimler ise ideolojilerin bu konudaki etkilerini göstermesi bakımından ilginçtir. 1917 yılında Enver Paşa'nın kurdurduğu mehter teşkilatlarında müzik eğitimi için “...alaturka tagannî ve terennüm için marş ve şarkıların münasibleri...” seçilecek, “...istimâl edecekleri âlât-ı musikiyenin sureti muntazamada nota ile talim edilmesi için icab eden metodlar...” (Pakalın, 1999, s. 73) uygulanacaktır. Tarih yazımına etki eden bir örnek ise Üngör'ün makalesinde şöyle yer alır: “Mehter'in her türlü çalışması alaturkalıktan kurtarılmalı ve modern çalışma metodlarına uydurulmalıdır.” (1972, s. 31). Bu söylemler, Batı'nın “üstün” ve “örnek” alınması gerektiği anlayışının mehterin tarihsel seyrine ve yazımına etkilerini göstermesi bakımından çok önemlidirler.

2.4. Çalgıları

Mehter teşkilatlarında hiç değişmeyen ve geçmişten günümüze kadar gelen çalgılar “kös, davul, zurna, boru, zil, nakkare, çevgân” (Özcan, 2003, s. 545) isimli çalgılardır. Bu çalgılar içerisinde “boru” hariç diğerleri, formlarında çok belirgin değişimlere uğramadan günümüze kadar gelmişlerdir. Ancak “boru”, ne yazık ki ideolojik etkilerden kendisini kurtaramamıştır. Görevi “baso tutmak” ve “ahengi tanzim” etmek olan bu çalgı perdesiz, burmalı (birkaç bükümlü) ve piriçten yapılan bir çalgıdır. (Pakalın, 1999, s. 71; 1982d, s. 25; Pirgon, 2014, s. 12). 19. yüzyıla kadar çeşitli minyatürlerde bu çalgı aynı formda resmedilmiştir. Örneğin 16. yüzyıla ait Ahmet Feridun Bey'in *Nüzhet-ül-Esrar-ül-Ahyâr der Ahbar-ı Sefer-i Sigetvar* isimli eserinde bu çalgı şöyle yer alır:

Günümüzde çalınan borular ise üzerine piston takılmış “...İngiliz vb. boru” lardandır ve “...eski Türk piriç borularının yerini almışlardır...” (Ögel, 2000, s. 338).

Yüzlerce yıllık bir geleneğin ürünü olan bu çalgı, içselleştirilmiş Avrupa “üstünlüğünün” “örnek” alınması anlayışının önemli örneklerinden birini gözler önüne sermektedir.

2.5. Bestecileri ve Repertuarı

Askerî müzik bestecileri makalelerde sadece isimleri ile kayıtlıdır. Örneğin Giray Han, Nefiri Behram, Emir-i Hac 16.yüzyıl, Zurnazen-başı İbrahim Ağa, Zurnazen Edirneli Ahmed Çelebi 17.yüzyıl bestecileridir (Sanal, 1981a, s. 24). Bu bestecilere dair verilen bilgiler sadece isimleri ile sınırlıdır. Sanal’ın (1964), *Mehter Musikisi Bestekâr Mehterler-Mehter Havaları* isimli eserinde bestecilere dair ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

Mehter repertuarını ise 1826 öncesi ve sonrası şeklinde iki dönemde ele almak gerekmektedir. Bu yaklaşımın gerekliliği sözlü eserler incelendiğinde ortaya çıkar. Örneğin Ali Ufki Bey’in eserinde yer alan Bağdat Seferi öncesine ait bir eser şöyledir (Cevher, 1995, s. 372):

TÜRKİ BERÂY-I FETH-İ BAĞDÂD

MSS s.94-3

“Askerin üstünde bir seyir gördüm
İnşallah gaziler Bağdat alınur
İmam A’zam türbesinin üstünde
Ezanlar okunur namaz kılınur

Kahraman beyleri askerin derer
Kimi şehid olur murada erer
Osmanlı şahindir üstüne konar
Şahin pençesine giren yolunur

Rum gaziler cenge şarka çıkarlar
İmam Azam gayretini çekerler
Rifazların ciğerini sökerler
Mel’un şaha pek tabanca çalınur

Eğer göndermezsen ipeğin bacın
Kötünün söküben alurlar tacın
Komazlar yakarlar süfehanın ucun
Al-i Osman’da ne fetvazlar bulunur

Ali oğlu dua it Sultan Murada
Bir günü bin eylesün hem ömrü ziyade
Şahına kuvvet eyle geldik Bağdada
Eksiklik kimdedir şimdi bilinür”

17. yüzyıla ait Ali Ufkî Bey'in "Haza Mecmu'a-i Saz u Söz" isimli eserinde yer alan bu gibi eserler âşıklık geleneğinin Yeniçeri Ocağı'ndaki varlığını kanıtlayan önemli delillerdir. Güray'a göre, "Âşıkların ya da saz şairlerinin XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı sarayında ve Osmanlı kültürünün yansıdığı kentlerde ciddi bir saygınlığa ve ağırlığa sahip oldukları tarihi vesikalardan takip edilebilmektedir." (2019, s. 1). Kâtibi, Âşık Alioğlu, Kayıkçı Kul Mustafa bunlardan bazılarıdır.

19. yüzyıl sonları ve 20 yüzyıl başlarında bestelenmiş sözleri ve bestesi Ahmet Muhtar Paşa'ya ait "Türk Kavminin Marşı" isimli eser şöyledir (Üngör, 1966, s. 211):

RAST TÜRK KAVMİNİN MARŞI

USÛLÜ : SOFYAN

10740
BESTE VE GÜFTE
AHMET MUHTAR PAŞA

Aranâğme.....

Sazla tekrar edilecek

TÜRK KAV Mİ NİN BEŞ BİN YIL LIK YU VA SI

Sazla tekrar edilecek

GÜ ZEL VA TAN SAN Kİ CEN NET O VA SI

Sazla tekrar edilecek

GÜ ZEL İL LER YE ŞİL O VA DE DE Mİ ZİN O CA ĞI

Sazla tekrar edilecek

TÜRK OĞ LU NUN A NA YUR DU GÖ NÜL BA ĞI BU CA ĞI

PEK ŞAN LI YIZ PEK ŞAN LI YIZ PEK ŞAN LI YIZ HAK GÜZ CÜ SÜ

YURT BEK Çİ Sİ TÜRK OĞ LU TÜRK PEK ŞAN LI

"Türk kavminin beş bin yıllık yuvası
Güzel vatan sanki cennet ovası
Güzel iller yeşil ova dedemizin ocağı

Türk oğlunun ana yurdu gönül bağı bucağı
Pek şanlıyız, pek şanlıyız, pek şanlı
Hak gözcüsü, yurd bekçisi Türk oğlu pek şanlı"

Bu iki örnek eserin sözleri incelendiğinde ideolojik dönüşümün boyutları daha iyi anlaşılmaktadır. “Türk”, “kavim”, “vatan” ideolojik dönüşümün etkilerini gösteren söylemlerdir. Bu söylemlerin yansımaları sadece marşlarla da sınırlı değildir elbette. Tarih yazımı noktasında da aynı söylemleri görebilmek mümkündür. Örneğin Kam, mehteri tanımlarken şu sözleri söyler: “Yaradılıştaki harikulâde cenkçi ve fütühatçı olan Türk milleti, bu âdet ve an’aneyi istilâ ettiği...” (1941a, s. 19) her coğrafyaya götürmüştür. Çetintaş ise mehteri, “...Türkün erlik ve yiğitlik damgalarını oklavalaştırarak vatan sevgisine...” dönüştüren, “...Türkün ve Türk bayrağının sesidir.” (1951, s. 20) sözleri ile tanımlar. Bu söylemler, tarih yazımında görülen yaklaşımları açık bir şekilde göstermektedirler.

Son dönemlerde görülen bazı tutumlar mehter repertuarı açısından kültürel ve tarihsel gerçekliğin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Annales tarihçilerinin “disiplinler arası bir tarihçilik, siyasete odaklanma yerine insan faaliyetini merkeze alma, bu ikisini yapabilmek için disiplinler arası bir çalışma” (Burke, 2006, s. 24) anlayışıyla hareket eden Öztürk’ün, “Ciğerdelen Peşrevi” hakkında verdiği bilgiler, 1826 öncesi mehter repertuarında yer alan eserlerin özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. “Ciğerdelen” Osmanlıların savaştığı ve zafer elde ettiği bir bölgenin adıdır. Bu nedenle, “Bir savaşta elde edilen başarının unutulmaması, onun adının verildiği bir peşrevin geleneksel repertuarda yer alması ve icra edilmesiyle sağlanmış olmaktadır. Bu sayede peşrevin her icrasında, ilgili tarihsel olay hatırlanmakta ve hatta bir bakıma elde edilecek yeni zaferler için de bir örnek teşkil etmesi sağlanmış olmaktadır.” (Öztürk, 2019, s. 227-228). Aynı yaklaşım Şahin’in çalışmasında da yer alır. Kâtibi, “...mehterhanenin yanında, cenk alanındaki askerleri de...” (Koçu’dan akt Şahin, 2019, s. 85) coşturan bir 17. yüzyıl Yeniçeri Âşığı’dır. Bu âşığın eserlerini inceleyen Şahin şu sonuçları elde eder: “...etkileyici savaş sahnelerinden fethedilen şehirlere, tahta çıkan sultanlardan gündelik değerlerin yozlaşmasına, imzalanan antlaşmalara kadar oldukça çeşitli konularda tarihsel ve kültürel detaylara rastlanmıştır.” (2019, s. 83).

2.6. İcrası

1826 öncesinde mehterler, müziklerini çok çeşitli ortamlarda icra etmekteydiler. Savaş dönemlerinde meydanlarda, savaş olmayan dönemlerde saraylarda, padişahın bulunduğu diğer meclislerde, kalelerde, şenliklerde, diğer kutlama törenlerinde ve daha pek çok ortamda bu icralar gerçekleşirdi. Ayrıca bu icraların çok çeşitli anlamları da vardı. Askerin cesaretini arttırmak, halka konser vermek, sabah namazları için halkı uyandırmak, akşam vakti evlerine çekilmelerini sağlamak gibi (Pakalın, 1982b). Barış zamanlarında icra edilen nevbetler belirli bir düzen içerisinde bir takım kurallara bağlı yapılandırılmıştır. Örneğin resmî nitelikteki nevbet ikinci

vaktinden sonra icra edilirdi. Önce nakkarezenbaşı meydana gelir nakkaresini vurur, daha sonra mehter takımı bir araya gelir yarım daire şeklini alırdı. Mehterden sorumlu tablzenbaşı gülbankçıya işaret eder, gülbankçı ortaya gelir ve selam verir ve sonrasında “vakti sürur mehterbaşı” diye bağırdı. Üç kere başını eğip selam verdikten sonra çekilen gülbankçının ardından mehterbaşı ağır adımlarla ortaya gelir ve böylece nevbet başlardı. Başlangıcı dahi böyle kaidelere bağlı bir nevbetin icrası çeşitli kurallar ve eserlerle devam ettikten sonra son olarak “Eyyâm-ı âdiye Gülbankı” adı verilen dualarla nevbet son bulurdu (Pakalın, 1982a; Baha, 1919; Gündoğdu, 1998). Savaş zamanlarında da mehter belli kaidelerle müzik icra ederdi. “Ordu harekete geçerken de ilk (velvele) yi mehterler vururdu. Muharebe meydanlarında hücumla geçileceği zaman davullar çalınırken (Yekdir Allah) diye bağırdılar tabl ve kudümler döğülür, zurnalar çalardı. Muharebenin en şiddetli zamanlarında (Kûs-u hakâniler) gümbür gümbür titrerdi. Ekseri savaşlarda mehterler en evvel vurulurdu.” (Cenkmen, 1947a, s. 3; 1947b, s. 4). Burada özetle temas edilen bu icralar 1826 öncesine aittir. Ancak, 1826 da mehterin kaldırılması ile birlikte bu gelenekler de son bulmuştur. 1914 yılından sonra kurulan mehterler “özel gün ve törenlerin bir aracı” hâline getirildiği için (Tekin, 2017) günümüzde sadece halka konserler verebilmektedirler.

2.7. Giysileri

1826 öncesi ve sonrasındaki mehterlerin kıyafetleri, çeşitli minyatürler aracılığı ile incelendiği zaman ortaya çok farklı bir durum çıkar. Arif Paşa'nın 1863 yılında yayınlanan *Mecmua-i Tesavir-i Osmaniye* isimli eserinde mehterler şöyle resmedilir:

Gazimihal, Arif Paşa'nın bu resmi “...bazı kendi çocukluk hatıralarından ve yaşlıların müşahedelerinden faydalanarak son dokuz katlı mehterhanenin resmini çizebilmiş...” olduğunu söylüyor (Gazimihal, 1955, s. 21). Daha sonra yazılan eserlerin de bu eserden faydalanarak yazıldığı anlaşılmaktadır. Mahmut Şevket Paşa'nın *Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askerîsi* gibi. Hâlbuki 1720 yılında Levni'nin *Surname-i Vehbi* isimli eserinde mehterler şöyle resmedilmişlerdir:

Bu iki resim incelendiğinde aradaki en belirgin farkın renklerdeki değişim olduğu görülmektedir. Ancak 1826 yılında mehterlerin yerine kurulan Muzıka-i Hümayun sazandelerinin kıyafetleri (Karateke'den akt. Aracı, 2006, s. 62) ideolojik etkileri açıkça göstermektedir.

Bu resim incelendiğinde aslında ideolojilerin neden olduğu değişimin sadece kıyafetlerle sınırlı kalmadığı görülmektedir. Öncelikle bu teşkilat tamamı ile batı bandolarına benzer bir teşkilattır. Kullanılan çalgılar da tamamıyla batı bandolarında yer alan çalgılardır. Muzıka-i Hümayun adı verilen bu teşkilat aslında Batılılaşma etkisiyle nasıl bir dönüşümün yaşandığını gösterir. Karagül, "Her yenilik hareketinin başlangıçta orduda başlaması gibi, modern müzik de ilk aşamada askeri bandolarda tatbik edilmiştir." (2019, s. 66) demektedir. Mutlu ise mehterin bando ile yer değiştirmesini müzikal tercihten ziyade, "...geçmişin simgesel anlamlar açısından güçlü kurumları üzerinden bir hafıza kaybının..." (2015, s. 5) amaçlanmasına bağlar. Bu örnekler Muzıka-i Hümayun bünyesinde neden Batı tarzı bandoya yer verildiğini daha anlaşılır kılmaktadır.

2.8. Avrupa Müziğine Etkileri

Müzik süreli yayınlarında mehterin Avrupa'ya etkilerine özel bir yer verildiği görülür. Gluck, Mozart, Beethoven gibi bestecilere etki eden mehter, batı bandolarının kuruluşunda da önemli bir role sahip olmuş, çalgılarına da önemli derecede etkiler göstermiştir. Mehter müziğinin Avrupa'da tanınması Kalyoncu'ya göre Haçlı Seferleri ile seyyahların veya diplomatların verdikleri bilgiler, Osmanlıların Avrupa içlerine doğru ilerlemeleri gibi birçok etkenle ilgilidir (2019, s. 372-379). Mozart'ın "Alla Turca"[†] sı, "Saraydan Kız Kaçırma" sı, Beethoven'ın "Türk Rapsodisi" si ve "Atina Harabeleri" ile Schubert'in "Do senfoni" si gibi örnekler batılı besteciler üzerindeki etkilerin örnekleridir. Bu tür eserlerde batılı besteciler dinleyicilere "Türk müziğini" iki yolla anımsatmışlardır. Bunlar, "...melodik ve armonik yapılar ya da Türk tınılarını elde etmek için bazı enstrümanların (çoğunlukla vurmali enstrümanlar) kullanılması." (Schmidt-Jones, 2013, s. 205) idi. Saksonya Elektörü ve Polonya Kralı II. Auguste'ye 18. Asır başlarında hediye edilen mehter takımlarından sonra Prusya, Rusya, Avusturya ve diğer Avrupa devletleri ordularında askerî bandolar kurmuşlardır (Uluç, 1968, s. 23). Avrupalılar Sanal'a göre "davul" çalgısını iyice tanımışlar, "Grosse Caisse", "Türkische Trommel", "Dol", "Tambour des Turcs" gibi isimler verdikleri bu çalgıyı askerî bandolarına almışlardır (1981c, s. 6). Kalyoncu'ya göre de, Avrupa bandoları 1700'lü yıllara kadar ağırlık olarak üflemeli çalgılar üzerine kuruludur. Türklerin kullandığı "karakteristik vurma çalgılarının" ve "ritim kalıplarının alınması" Avrupa askerî müziği için dönüm noktası olmuştur (2019, s. 381). Elbette mehterin etkileri göz ardı edilemez ancak makalelerde bu konu üzerinde yoğun bir şekilde durulmasının arka planında başka bir neden yer almaktadır. Görün'e göre mehter, Avrupa müziğini "bile" etkilemiştir (1979, s. 14). Avrupa merkezci ideolojinin "üstünlük" anlayışının "bile" söylemi ile içselleştirilip pekiştirildiği açıkça görülmektedir. Bu nedenle "üstünlük" atfedilen batı müziğine mehterin etkileri yoğunlukla bahsedilen bir konu olmaktadır.

2.9. Yeniden Canlandırma Çabaları

1914, 1917, 1953 ve 1991 yıllarında mehterin yeniden kurulmasına yönelik bir takım girişimlerin olduğu görülmektedir. 1914 yılında kurulan mehterler Celal Esad Arseven'in, 1917 yılında kurulan mehterler Enver Paşa'nın, 1953 yılında kurulan mehterler Celal Bayar'ın, 1991 yılında kurulan mehterler, Kültür Bakanlığı İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu'nun girişimleri ile kurulmuşlardır. Kurulan bu teşkilatların 1826 öncesi mehterle arasında çok

[†] Demirci, "W.A. Mozart'ın Eserlerinde Mehter Müziği Etkileri" başlıklı yüksek lisans tezinde La Majör Piyano Sonatı'nın 3. bölümü olan "Alla Turca"nın analizini yapmıştır. Mozart'ın eserde kös, nakkare ve zurna çalgılarından nasıl esinlendiği (2011, s. 59-60) ayrıntıları ile açıklanmaktadır. Schmidt-Jones'in (2013) çalışmasında da bu türde pek çok eserin analizine yer verilmektedir.

büyük farklar olduğunu söylemek mümkündür. Judetz'e göre bu teşkilatların, "...gerçeklikle ilişkisi kopmuştur..." artık (2007, s. 71). Tekin'e göre de bu teşkilatlar "ortak bir bilinç" yaratmak için, törenler ve özel günlerin bir aracı hâline getirilmiş, "yeniden icat edilmiş", "tasarlanmış ve gerçek anlamlarını yitirmişlerdir." (Tekin, 2017). 1914 yılında kurulan mehterler "ne giyimleri, ne kadrosu, ne de çalış vaziyetleri ile aslına uygun olarak tertiplenememiştir." (Gazimihal, 1955, s. 29). Çünkü "Milliyetçilik ideolojisi doğrultusunda gelenek icadı olarak yeniden canlandırılan *Mehterhâne-i Hâkânî*, Batılılaşma sonucu işlevine son verilen ve yok olmakta olan bir müzikal canlandırma ile ana akım olan modern kültüre bir karşıtlık olarak ortaya çıkmaktadır." (Tekin ve Doğrusöz, 2018, s. 320). 1917 de kurulan mehterlerde eğitim nota ile yapılacak, çalgılar arasına klarnet eklenecektir. 1953 ve 1991 de kurulan mehterlerde makalelerde çeşitli eleştirilere maruz kalacaklardır. 1953 yılında kurulan mehterler "gerilik" olarak görülür (Üngör, 1991, s. 25). 1991 yılında kurulan mehter ise "icra biçimi, eserler ve kıyafetler" açısından mehter gerçeğini yansıtmadıkları gerekçesiyle eleştirilirler (Öney, 1995, s. 25-27). Gerek yeniden kurulan mehterler, gerekse bu mehterler hakkındaki eleştiriler ideolojik etkilerin boyutlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olurlar.

2.10. İşlevi

Mehter, sadece askerî müzikler icra eden bir teşkilat değildir. Sahip olduğu bütün işlevleri onun müzik tarihinde ayrıcalıklı bir yer edinmesine neden olur. Osmanlılar eskiden olduğu gibi "...hükûmet ve emâret alâmeti olarak tabl (davul) ve âlemi (sancak)" (Uluçay, 1951, s. 9) kullandılar. Bu bakış, mehterin, devletin bağımsızlığını temsil etme görevini sağlayan unsurlardan birisiydi. "Üç tuğlu paşaların 9 kat, iki tuğlu paşaların 6 kat, bir tuğluların 3 kat, padişahların ise 12 kat..." (Uluçay, 1951, s. 9) mehter takımlarının olması hiyerarşiyi göstermede aracı oluyordu. "...hususiyile cenk yerinde guzzatı müslimini tergib için yüz yirmi koldan cenk tabline vurmağa başlayarak asakiri islamı cenge kaldırmaya sebep oluruz." (Oral, 1955, s. 2) anlayışı ile sahip olduğu dini yönlerden sadece birisini gösteriyordu. Devletin halk ile temasını sağlayan en önemli kurumlardan birisiydi mehter. Şenliklerde, bayramlarda, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde hep mehteri görmek mümkündür. Örneğin, Uluçay Evliya Çelebi'den "XVII. asırda yatsı namazından sonra halkı uykuya davet etmek, sabah namazından evvel de namaza ve işe kaldırmak için İstanbul'un muhtelif semtlerinde bulunan mehterhanelerin üçer fasıl çaldıklarını..." aktarır (1951, s. 10). Bu örneklerden anlaşıldığı gibi mehterler sadece askerî müzik icra eden bir teşkilatın çok ötesinde özelliklere sahiptirler. Savaş alanında askere cesaret verip düşmanın cesaretini kırar. Barış dönemlerinde nevbetler vurur şenliklerde, düğünlerde, bayramlarda halk ile birliktedir. Halk yaşamında etkili bir yeri vardır. Devletin bağımsızlığını ve otoritesini temsil eder. Devlet hiyerarşisini gösterme gibi bir özelliği bulunmaktadır. İslam adına

cenk eden gaziler için nevbet vurması onun dini bağlantılarını da ortaya koyar. "...Bâ husus ki nerede Resulullah olsa orada tabl-ı Âl-i Osman dahi bulunmak gerektir." sözleri ile mehter, "...peygamber sancağının yeryüzündeki taşıyıcısı..." (Mutlu, 2015, s. 3) konumunda görülür. Judetz aslında mehterin işlevlerini şu sözlerle özetler: "Mehter musikisi manevî anlamından savaş sırasındaki anlamına kadar simgelediği bütün anlamlarla geniş bir kullanım alanı olan, adeta dallanıp budaklanmış karmaşık kültürel yapısıyla, askerlik, tören ve eğlence faaliyetlerini dinî renklerle birleştiren bir musikiydi." (2007, s. 56). "...hükümdardan en sade insanlara kadar toplum hiyerarşisinin bütün basamaklarına, kısacası, Osmanlı toplumunun bütün tabakalarına sesleniyordu." (Judetz, 2007, s. 57).

1826 yılında "batı gibi olma" amacıyla sadece mehter teşkilatına değil taşıdığı bütün anlam ve değerlere de son verilmiş oluyordu. 1914 yılında ve sonrasında kurulan teşkilatlar ise sadece "özel gün ve kutlamaların" bir aracı hâline gelmişlerdi.

3. Sonuç

1826 yılından itibaren mehtere yönelik bütün girişimlerde siyasi ve ideolojik düşüncelerin etkileri açık bir şekilde kendisini göstermektedir. Batılılaşma çabaları ile bu kurumun varlığına son verilirken, 1914 ve 1953 de milliyetçi düşüncelerle yeniden kurulan mehter teşkilatları sahip olduğu işlevlerini yitirmiş olarak kurulmuşlardır. 1935 ve 1981 yıllarında getirilen yasaklamaların ardında da yine Batılılaşma etkileri siyasi konjonktürün yapısına göre devam etmiştir. Bu kurma ve yasaklama girişimleri ne yazık ki mehter teşkilatlarındaki tahribatın boyutunu daha farklı bir noktaya taşımışlardır. İcra ettikleri eserlerden, giydikleri kıyafetlere, çalgılarından işlev ve teşkilatlarına kadar sahip olduğu bütün özellikleri ne yazık ki unutulmuş ve günümüzde sadece özel gün ve kutlamaların bir aracı hâline gelmiştir.

İdeolojiler, mehterin tarihi seyrini bu denli etkilemişken, tarih yazımını da aynı şekilde etkilemişlerdir. Avrupa'yı etkileyen mehterden övgü dolu sözlerle bahsedilirken, Batı "üstünlüğü" içselleştirilip pekiştirilmiştir. Milliyetçi bir tarih yazımı ile Cumhuriyet döneminin "Türk Tarih Tezi"ne

‡ Türk Tarih Tezi, Türklerin tarihteki yerini göstermek amacıyla ortaya atılan bir teoridir. Bu teoriye göre Türkler, "...en eski uygar toplum, yakın doğudaki Hitit ve Sümer Uygarlıkları da dâhil olmak üzere dünyadaki pek çok uygarlığın atası olarak resmedilmiştir." (Davison, 2004, s. 171). Hititler ve Sümerler bu teze göre Türk'türler ve Türklerin Etrüsklerle kan bağı vardır. Yine bu teze göre uygarlığın beşiği Orta Asya olarak gösterilmiş, bu uygarlık ise Türkler aracılığı ile bütün dünyaya yayılmıştır (Uluskan, 2010, s. 252). Bu teorinin Cumhuriyet döneminde müziğe yansımaları ise Ahmet Adnan Saygun'un Özsoy Operası'nda açık bir şekilde görülmektedir. "Tarih diyor ki bize: 'Medeniyet ırmağı/Brakisefal soyda buldu özlü kaynağı/Bu soy Asya'dan çıktı, dört bir yana yayıldı./Bu tarih başlangıcın yükselişi sayıldı/Avrupa, Anadolu, İran ve Orta Garp'ta/Medeniyete girdi, bakır, büyük soyla' (Saygun'dan akt. Ayas, 2014, s.121).

paralel bir şekilde mehterin tarihi Orta Asya'ya dayandırılıp bütün dünyaya buradan yayıldığı iddia edilmiştir.

Sonuç olarak ideolojiler tarihsel ve kültürel gerçeklerle uyumlu değilse, tarihsel ve kültürel gerçeklik tahribata uğrayabilmekte etrafı da kalın duvarlarla çevrelenebilmektedir. Bu gerçeklere ulaşabilmek için öncelikli şart bu duvarların aşılmasıdır. Tarihsel ve kültürel konuları da kendi gerçeklerini göz önünde bulundurarak incelemek gerekmektedir.

Kaynakça / Reference

- Anthony, D. S. (2013). Milliyetçilik. (Ü. Hüsrev Yolsal, Çev.) Ankara: Atıf Yayınları.
- Aracı, E. (2006). Donizetti Paşa Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayas, G. O. (2014). Müsiki İnkılâbı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik ve Değişim. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Baha, M. (1919). Mehter Mızıkası: Âlem-i Musiki (8), 58-61.
- Başkal, Zekeriya (2004). Avrupa Merkezci (Eurocentric) Yaklaşımın Türkoloji Çalışmalarına Yansıması: Yunus Emre Örneği: İlmî Araştırmalar (18), 17-24.
- Behar, C. (2006). Aşk Olmazsa Meşk Olmaz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berkes, N. (2017). Türkiye'de Çağdaşlaşma. (24. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Burke, P. (2006). Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu. (M. Küçük Çev.) Ankara: Doğu-Batı.
- Cenkmen, E. (1947a). Mehterler: Musiki Ansiklopedisi (4), 3.
- Cenkmen, E. (1947b). Osmanlı Türklerinde Musiki I: Musiki Ansiklopedisi (18), 3-4.
- Cevher, M. H. (1995). Ali Ufkî Bey ve Hâzâ Mecmû'a-i Sâz ü Söz (Transkripsiyon, İnceleme). Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Copeaux, E. (2000). Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine. (2. Baskı), İstanbul: Türk Vakfı Yurt Yayınları.
- Çetintaş, S. (1951). Üçlü Bütüne Hasret: Musiki Mecmuası (42), 20-24.
- Davison, Roderich H. (2004). Kısa Türkiye Tarihi. (D. M. Durak Çev.). Ankara: Babil Yayınları.
- Demirci, D. (2011). W.A. Mozart'ın Eserlerinde Mehter Müziği Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Erim, S. (1935). Ordumuzda Musiki: Müzik ve Sanat Hareketleri (10), 7-8.
- Gazimihal, M. R. (1955). Türk Askerî Muzıkları Tarihi. Ankara: Maarif Basımevi.
- Görün, M. (1979). Bir Bale Broşüründe Göze Batanlar: Musiki Mecmuası (354), 14.

- Gündoğdu, R. (1998). Arif Paşa'nın Musiki Risalesi (2) Mehter: Musiki Mecmuası (461), 28.
- Güray, C. (2019). Osmanlı'dan Kalan Bir Şiir ve Müzik Mirası: "Gazi Murat Reis'ten IV. Murat'a 'Vakanüvislik' Örneği Olarak Yeniçeri Âşıklar", 322-345, *in*; Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 14: Divan'dan Nağmeler: Farklı Boyutlarıyla Edebiyat-Musiki İlişkileri (Eds. Kurulu: Hatice Aynur vd.), Klasik Yayınları: İstanbul.
- Işıktaş, B. (2017). Sentez Arayışlarıyla Geçen tarihsel Bir Müzikolojik Tartışma: Cumhuriyet Döneminde Milli Müzik İnşası: Journal Of Interdisciplinary And Intercultural Art 2 (2), 47.
- İnalçık, H. (2017). *Osmanlı ve Avrupa - Osmanlı Devleti'nin Avrupa Tarihindeki Yeri*. (3. Basım). İstanbul: Kronik Kitap.
- Judetz, E. P. (2007). Türk Musiki Kültürünün Anlamları. (B. Aksoy Çev.), (3. Basım), İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Kalyoncu, N. (2019), Mehter Müziğinin Avrupa Sanat Müziğindeki İzdüşümü: Alla Turca, 369-398, *in*; Türk Müsiki Atlası 3, (Eds: Feyzan Göher Vural ve Timur Vural). Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Kam, R. F. (1941). Mehterler-Türk Musikisi Tarihinin Dikkate Değer Bir Faslı: Radyo (1), 19-28.
- Karagül, S. (2019). Osmanlı İmparatorluğu'nda Modern Müziğin Doğuşu: Musika-i Hümayun, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- Mardin, Ş. (2012). Din ve İdeoloji. (21. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutlu, K. (2015). Halkın Değişen Müziksel Temsilleri: Osmanlı'dan Günümüze Müziğin Siyasal Tahayyülü, Tahayyülün Siyasal Müziği: AKÜ AMADER 1 (1), 3.
- Oral, F. S. (1955). Altı yüz Senelik Mehterhane: Türk Musikisi (54), 2.
- Ögel, B. (2000). Türk Kültür Tarihine Giriş. c. VIII. (3. Baskı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öney, C. (1994). Kültür Bakanlığı İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu Mehter Bölümü: Musiki Mecmuası (447), 6.
- Öztürk, O. M. (2019), Mehter Musikisi, 213-272, *in*; Kadim Kültürümüzün Bin Yıllık Mirası Mehter, (Eds: Cem Zafer). Başak Matbaacılık, Ankara.
- Pakalın, M. Z. (1982a). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü Musiki Maddeleri: Musiki Mecmuası (398), 25.
- Pakalın, M. Z. (1982a). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü Musiki Maddeleri: Musiki Mecmuası (396), 25.
- Pakalın, M. Z. (1999). Mehterhâne-i Hâkânî ve Muzıka-yı Hümayun, Ordu-yı Hümayûn'da Mehter Takımlarının Teşkiline Dâir Tâlimatnâme, Musika-i Hümayûn ve Hademe-i Şâhâne Nizâmname, Musika-i Hümayûn ve Hademe-i Şâhâne Hey'eti Kavânîn ve Nizâmât Hakkında Kanun: Musiki Mecmuası (464), 70-76.

- Pirgon, Y. (2014). Osmanlı Dönemi Mehteran-ı Tabl-ı Âlem Teşkilatına Genel Bir Bakış: Akademik Bakış Dergisi (42), 6-12.
- Sanal, H. (1981a). Yaşayan Mehter; Mehterin Yaşama Değeri: Sanat ve Kültürde Kök (1), 24.
- Sanal, H. (1981b). Yaşayan Mehter; Mehterhane ve Mehter Nedir?: Sanat ve Kültürde Kök (2), 4-5.
- Sanal, H. (1981c). Yaşayan Mehter; Mehter Musikisinin Avrupa'ca İktibas ve Evrensel Tesirleri: Sanat ve Kültürde Kök (6), 6-7.
- Sanal, H. (1981d). Yaşayan Mehter; Mehter Yasaklaması: Sanat ve Kültürde Kök (8), 8-9.
- Şahin, D. (2019). 17. Yüzyıl Yeniçeri Âşıklarından Kâtibî ve Bestelenmiş Eserlerinin Müzikal Analizi: Akademik Sanat; Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi (7), 82-101.
- Şahin, K. (2007). Bir İdeoloji Olarak Milliyetçilik: Akademik Bakış (12), 1-9.
- Schmidt-Jones, C. Yeniçeri Müziği ve Batı Müziği Üzerindeki Türk Etkileri (B. Uçaner Çev.): Rast Müzikoloji Dergisi 1 (1), 196-222.
- Şimşek, A. (2013). Türkiye'de Tarih Ders Kitaplarında Avrupamerkezcilik: İnsan & Toplum 3 (6), 193-222.
- Tanrıkorur, C. (2011). Osmanlı Dönemi Türk Müsikisi. (3. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tekin, E. (2017). Yirminci Yüzyılda Askerî Mehter, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Tekin, E. ve Doğrusöz, N. (2018). Yirminci Yüzyılda Kültürel Bellek ve Geleneğin Yeniden İhyası Bağlamında Mehterhâne-i Hâkânî. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 17 (65), 320.
- Tezerbaş, A. (1975). Mehter Tarihi Teşkilatı ve Marşları. İstanbul: Berksoy Basımevi.
- Özcan, N. (2003). "Mehter". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (28, 545-549). İstanbul: TDV.
- Uluç, F. (1968). Nereden Nereye: Musiki Mecmuası (232), 22.
- Uluçay, M. Ç. (1951). Mehterhane ve Sazendelere Dair Birkaç Vesika: Musiki Mecmuası (41), 9.
- Uluskan, S. B. (2010). Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları. Ankara: AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi.
- Üngör, E. R. (1966). Türk Marşları. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Üngör, E. R. (1972). Mehterin Sanat Gücü Üzerine Röportaj: Musiki Mecmuası (274-275), 28.
- Üngör, E. R. (1991). Kültür Bakanlığı Mehter Kurmalıdır, Ancak...: Musiki Mecmuası (434), 25.
- Yenigün, H. (1970). Mehter: Musiki ve Nota (8), 6.

